

دو فصل نامه
مطالعات تاریخی قرآن و حدیث

شماره ۶۱، سال بیست و سوم
بهار و تابستان ۱۳۹۶ش

صاحب امتیاز: پژوهشکده قرآن و عترت دانشگاه آزاد اسلامی
مدیر مسئول: دکتر ابراهیم کلانتری
سردبیر: دکتر عبدالمجید طالب‌تاش

هیأت تحریریه: دکتر محمدرضا آرام (استادیار دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی)، دکتر فروغ پارسا (دانشیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)، دکتر احمد پاکتچی (عضو هیأت علمی دانشگاه امام صادق^(ع)، دکتر سهیلا پیروزفر (دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد)، دکتر احمد حسنی رنجبر (استاد دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی)، دکتر دل آرا نعمتی پیرعلی (دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی کرج)، دکتر عبدالمجید طالب‌تاش (دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی کرج)، دکتر سید بابک فرزانه (استاد دانشگاه آزاد اسلامی تهران شمال)، دکتر محمود کریمی بنادکوکلی (دانشیار دانشگاه امام صادق علیه السلام)، دکتر ابراهیم کلانتری (دانشیار دانشگاه تهران)، دکتر مهدی مطیع (دانشیار دانشگاه اصفهان).

مشاوران علمی: دکتر آذرتاش آذرنوش، دکتر علی اصغر باستانی، حجة الاسلام و المسلمین علی اکبر رشاد، دکتر عباس مصلایی پور، حجة الاسلام و المسلمین محمدعلی مهدوی راد.

مدیر داخلی: دکتر حامد خانی
مدیر اجرایی: اخلاص عباسیان راد
ترجمه چکیده انگلیسی مقالات: مهدی حبیب‌اللهی
ویراستار علمی و ادبی: دکتر حامد خانی (فرهنگ مهروش)

مطالب مندرج در مقالات، نمایانگر آرای نویسندگان آنهاست.

نشانی: تهران، انتهای بزرگراه شهید ستاری شمالی، سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی، ساختمان آیه الله هاشمی رفسنجانی، طبقه هفتم، پژوهشکده قرآن و عترت.

تلفن: ۴۷۹۱۶۷۵۴ (۰۲۱)
پست الکترونیکی: Chiefed.jsm@gmail.com
نمبر: ۴۷۹۱۶۷۷۲ (۰۲۱)
پایگاه اینترنتی: http://jsm.journals.iau.ir

ناشر: معاونت فرهنگی و اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی
لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی
بها: ۷۰٬۰۰۰ ریال

مطالعات تاریخی قرآن و حدیث در پایگاههای زیر نمایه می‌شود:

بانک اطلاعات نشریات کشور www.magiran.com
مجلات تخصصی شبکه جهانی نور www.noormags.com
سامانه نشریات دانشگاه آزاد اسلامی www.journals.iau.ir

خط مش و سیاستهای ویرایش و نشر و شیوه‌نامه تنظیم و ارسال مقاله

فصلنامه مطالعات تاریخی قرآن و حدیث عهده دار انتشار آن بخش از مطالعات و پژوهش های علمی قرآنی است که براساس شاخص های لازم برای یک مقاله علمی، پژوهشی در حوزه معارف قرآن و حدیث نگارش شده است. از این رو انتظار می رود یافته های پژوهش به درک بهتر و عمیق تر آموزه های معرفتی قرآن و حدیث کمک کند. بنابراین فصلنامه در جهت تشویق و ترغیب اعضای هیات علمی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی و دانش آموختگان علوم قرآن و حدیث برای انجام مطالعات نظری، کاربردی و آشنا کردن جامعه علمی کشور با تحقیقات علمی قرآن و حدیث کوشش می کند. این خط مشی، منجر به فراهم آوردن زمینه های تبادل نظر میان پژوهشگران معارف قرآن و حدیث و بهره مندی بهتر جامعه علمی کشور از یافته های جدید این پژوهشگران خواهد شد. سیاستهای پذیرش، ویرایش و نشر مقاله در **مطالعات تاریخی قرآن و حدیث** بدین قرار است:

۱. مقاله ها باید نتیجه مطالعات و تحقیقات نویسندگان باشد. بر این پایه، زمانی برای داوران ارسال می شود که مؤلف یا مؤلفان با نگارش نامه ای به سردبیر، بدین ابراز تعهد، و تصریح کنند که: الف) مقاله خود را در جای دیگری چاپ نکرده اند، برای داوری به مجلات دیگری ارسال ننموده اند، از مجله دیگری پذیرش نگرفته اند، و مقاله آنها در هیچ مجله دیگری نیز مردود و غیر قابل چاپ شناخته نشده است؛ ب) مقاله اصیل، و دستاورد مطالعات مؤلفان است و همه مؤلفان، افزون بر ایفای نقش مؤثر در پژوهش، نسخه نهایی مقاله را نیز خوانده، و تأیید کرده اند؛

۲. رسالت آموزشی **مطالعات تاریخی قرآن و حدیث** همواره مهم تلقی می شود. بر این پایه، همواره زبان و شیوه بیان مقالات باید چنان گویا و روان باشد که افزون بر ارائه یک مطالعه علمی روشمند و معطوف به حل مسئله، دانشجویان و دانشوران همه دانشها و گرایشهای علوم انسانی بتوانند با آن ارتباط برقرار کنند و از آن برای حل مسائل مشابه یا پاسخ گفتن به دغدغه های علمی دیگر خویش، الگو بگیرند. باید این رویکرد همواره در شیوه بیان، کاربرد اصطلاحات، مشخص کردن حرکات اعرابی روی کلمات سخت خوان، ارائه منابع و هر چه از این دست منظور شود.

۳. لازم است مقاله ها در محیط نرم افزار مایکروسافت ورد و با دبیره ای (فونتی) یونی کد نوشته، و با هر

دو دو فرمت پی‌دی‌اف و ورد به پست الکترونیکی مجله ارسال شوند.

۴. نام و نام خانوادگی مؤلف، رتبه دانشگاهی، گروه آموزشی، نام دانشگاه یا مؤسسه پژوهشی محل خدمت، شماره تلفن و نشانی پستی دقیق منزل و محل کار به همراه کد پستی و نشانی الکترونیکی تک‌تک مؤلفان مقاله درج گردد.

۵. مقالات **مطالعات تاریخی قرآن و حدیث** اغلب حجمی در حدود ۶'۰۰۰ تا ۱۰'۰۰۰ کلمه دارند. شایسته است مقالات کوتاه‌تر به همایشهای تخصصی ارسال شوند. همچنین، سوگیری نظری مجله اقتضا می‌کند مقالات و تحقیقات بنیادی — که طولانی‌تر هستند — کم‌تر بدان راه یابند. هرگز دستاوردهای مطالعه ارزشمند یک پژوهشگر به بهانه زیادی حجم از نشر بازداشته نمی‌شوند. در عین حال، کوشش خواهد شد اثر مبسوط چنان ویراسته شود که با رویکرد آموزشی مجله همسو گردد و دانشجویان تازه‌کار علاقه‌مند به پژوهش نیز بتوانند به‌سادگی و بی‌سردرگمی با محتوای آن ارتباط برقرار کنند.

۶. مقاله به ترتیب مُشتمِل خواهد بود بر: عنوان، چکیده (حداکثر ۱۷۰ کلمه)، کلیدواژه‌هایی حاکی از موضوعات فرعی مطرح در مقاله که در عنوان و چکیده اشاره‌ای به آنها نشده باشد، درآمد (حاوی تبیینی فشرده از زمینه بحث، ضرورت‌های نظری مطالعه در آن، جایگاه موضوع این مقاله در آن زمینه، و مفاهیم بنیادین بحث)، طرح مسئله (مروری فشرده و دسته‌بندی‌شده بر آنچه تا به حال در باره موضوع زمینه بحث گفته‌اند، اشکالات آن دیدگاهها و ابهامات باقی‌مانده، سؤالاتی از میان آن ابهامها که در این مطالعه قرار است برایشان پاسخ یافت و مراحلی که باید پیایی بدین منظور در بخشهای بعدی دنبال شود)، بدنه مقاله (سه یا چهار بخش با حجمهای تقریباً مساوی، هر یک دربردارنده سه یا چهار فصل با حجمهای تقریباً مساوی؛ در هر بخش یکی از مراحل پیش‌گفته بازنموده می‌شود)، نتیجه‌گیری، منابع، و چکیده انگلیسی.

۷. ارجاعات همه داخل متن، بی‌فاصله پس از نقل مطالب، و میان پرانتز جای می‌گیرد و نام اَشْهَرِ مؤلف، جلد و صفحه مورد نظر را بیان می‌کند؛ مثل: (طباطبایی، ۱ / ۳۵). هرگاه از بیش از یک اثر نویسنده‌ای استفاده شده باشد، پس از نام مؤلف، نام اَشْهَرِ کتاب با حروف درشت و کج، یا نام مقاله داخل گیومه ذکر می‌شود. مانند: (طباطبایی، **المیزان**، ۱ / ۳۵؛ پاکتچی، «ابوحنیفه»، ۲۱۰). مطابق نمونه، منابع مختلف در داخل متن با نقطه ویرگول از یکدیگر جدا می‌شوند.

۸. ارجاع به منابع دست دوم، کم اهمیت و غیر ضروری پذیرفته نیست. در فهرست پایانی منابع نیز، تنها باید منابعی ذکر شود که در متن بدانها استناد شده باشد. به ترتیب الفباء، نخست منابع فارسی و عربی، و بلافاصله منابع تألیفی به دیگر زبانها جای می‌گیرد.

۹. ارجاع در منابع پایانی چنین است: مشخصات مؤلف (نام اَشْهَرِ مؤلف، نام مؤلف)، مشخصات اثر (نام کتاب با حروف درشت و کج یا نام مقاله داخل گیومه، ویرگول، نام کتاب یا مجله حاوی آن مقاله با حروف درشت و کج)، مشخصات مترجم یا مُصَحِّح اثر (مثلاً: ترجمه احمد آرام، یا به کوشش علی‌اکبر غفاری)، و سرآخر، مشخصات نشر (محل نشر، ناشر، سال نشر، یا شماره سری و نوبت چاپ مجله). نیز، منابع به ترتیب الفبایی پشت سر هم قرار می‌گیرند. برای نمونه:

— حسینی، محمد رضا، «مقوله جِسْم لا کَالْأَجْسَام»، **تراثنا**، سال دهم، شم ۱۹، محرم ۱۴۱۰ ق.

- سیوطی، عبدالرحمان بن ابی‌بکر، **بُعَيْتَةُ الْوُعَاةِ**، به کوشش محمد ابوالفضل ابراهیم، بیروت/ صیدا، المكتبة العصرية، ۱۳۸۴ق/ ۱۹۶۴م.

۱۰. نام آشهر مؤلفان و کتابها را باید بر اساس شیوه یادکرد مؤلف در اغلب آثار یا مراجعه به کتب اعلام و دائرةالمعارفها بازشناخت و لزوماً عنوان پشت جلد اثر صحیح نیست. مثلاً، نام اشهر محمد حسن نجفی، «صاحب جواهر» است. یا گرچه مؤلف کتاب **مَنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيه** در سده‌های متأخر به نام «شیخ صدوق» نیز شناخته می‌شود، نام آشهر وی و ضبط آثاری همچون **دائرة المعارف بزرگ اسلامی** «ابن بابویه» است. اگر مؤلفی به چند نام شناخته می‌شد، نامی را برمی‌گزینیم که با بی‌طرفی علمی سازگارتر باشد.

۱۱. اقتضای بی‌طرفی علمی، حذف القاب و عناوین است و از این رو، هر چیز غیر از نام اشهر، نام و نام پدر فرد حذف می‌شوند. نیز، کنیه اشخاص نوعی لقب تلقی می‌شود و جای ذکر نامشان را نمی‌گیرد:

صحیح: «عطار نیشابوری، محمد بن ابراهیم» غلط: «عطار نیشابوری، فریدالدین»
صحیح: «عجلی، احمد بن عبدالله» غلط: «عجلی، ابوالحسن».

نیز، در صورت تطابق نام آشهر فرد با نام کوچکش، تکرار لازم نیست؛ مثلاً می‌نویسیم: احمد بن حنبل، **المسند**، بیروت، دار صادر. سرآخر، هر گاه ناشر یا تاریخ و محل نشر مشخص نباشد، لازم به توضیحی زیاده در این باره حین ذکر مشخصات نیست؛ همچون ارجاع فوق به **مُسْنَدِ احمد بن حنبل** که تاریخ نشر مشخص نیست و از این رو، ذکر نشده است. وانگهی، در حکم به نامشخص بودن ناشر یا زمان و محل نشر، تعجیل نباید کرد؛ پشت جلد کتاب ملاک نیست و باید مشخصات نشر اثر حداقل امکان با بهره‌جویی از فهرست کتابخانه‌ها و منابع مشابه تکمیل و تصحیح شوند.

۱۲. افزون بر ارسال چکیده انگلیسی، لازم است عنوان مقاله، نام نویسندگان، و کلید واژه‌ها نیز به انگلیسی ترجمه، با فونت تایمز نیو رومن تایپ، و در صفحه چکیده انگلیسی درج و ارسال شوند. جدولها، شکلها و نمودارها با شماره‌گذاری، عنوان و توضیحات، هر کدام روی یک صفحه جداگانه آورده شود.

۱۳. ارسال مقاله به مجله **مطالعات تاریخی قرآن و حدیث** به معنای آن است که مؤلفان، اولاً، وارد کاری جمعی شده‌اند و بنا دارند مقاله را تا آخرین مرحله نشر، بر اساس نظر جمع (داوران، ویراستاران، سردبیر و هیأت تحریریه) اصلاح و بهینه‌سازی کنند و بهینه‌سازیهایی صورت گرفته در مراحل ویرایش را نیز، پذیرا شوند؛ ثانیاً، همه امتیازات نشر مقاله خود را به مجله واگذار نموده‌اند؛ ثالثاً، در فرایند آماده‌سازی مقالات، همواره به تصمیمات جمعی اتخاذشده در سیستم گردش کار مقالات پای‌بند هستند و تحت هیچ شرایطی نظر خود را بر نظر مراجع یادشده مقدم نمی‌دارند.

۱۴. هر مقاله به محض دریافت بر پایه رسالت **مطالعات تاریخی قرآن و حدیث** سنجیده می‌شود. هر گاه کارشناسان مجله حکم به هماهنگی مقاله با رسالت مجله کنند، سردبیر مقاله را برای سه داور که تخصصی مرتبط با موضوع مقاله داشته باشند می‌فرستد. هر گاه مقاله با رسالت مجله تناسب نداشت، مؤلف بی‌درنگ آگاه می‌شود که بتواند آن را برای دیگر مجلات ارسال کند. همچنین، اگر پیکره‌بندی مقاله با شیوه‌نامه مجله هماهنگ نباشد، پیش از وارد کردن مقاله به سیستم گردش کار و ارسال برای داور، اصلاح آن از مؤلف طلب خواهد شد. مقاله‌هایی که با شیوه‌نامه مجله تطبیق نداشته باشد، برای ارزیابی ارسال نمی‌گردند.

۱۵. فرایند داوری حدود یک تا دو ماه به طول می‌انجامد. در موارد خاص — مثل وقتی که داور به هر دلیل، از داوری خودداری کند، یا مثلاً، بخواهد شواهد خود را به تفصیل در نقد مقاله باز نماید — ممکن است این زمان قدری طولانی‌تر شود. پس از کسب نظر داوران، سردبیر بر پایه تشخیص غالب ایشان ممکن است مقاله را رد کند یا از مؤلف توضیح یا اصلاح بخواهد. اگر توضیحات یا اصلاحات مؤلف برای سردبیر قانع‌کننده بودند، مقاله تأیید خواهد شد. بسته به مورد، اغلب سردبیر برای تأیید مقاله نظر همان داوران یا جز آنها را نیز می‌جوید و بر پایه نظر جمعی قضاوت می‌کند. سرآخر، مقاله به ویراستاران سپرده خواهد شد. ویراستاران ساختار کلی مقاله و انسجام منطقی بحثها را بازمی‌نگرند، ارجاعاتی را از باب نمونه — یا حتی — در مواقع لزوم، همه ارجاعات را — بازمی‌بینند، مقاله را با رویکرد مجله و هدف آن — بومی‌سازی روشهای پژوهش — هماهنگ، و احیاناً، آن را خلاصه می‌کنند. ویراستاران مجله در تلخیص و ویرایش مقاله‌ها آزادند. سرآخر، مقاله ویراسته برای اطمینان از کیفیت آن به مؤلف هم عرضه می‌شود.
۱۶. ارسال مقاله به مجله، به معنای پذیرش نقش داوران و ویراستاران در اصلاح و بهینه‌سازی مقاله است. هر گونه تلاشی از جانب داوران و ویراستاران مقاله، همچون کمکی به عرضه بهتر نظریه مؤلف تلقی خواهد شد. بر این پایه، مؤلفان حتی اگر برای دریافت نظر داوران مجله انتظار کشیدند و سرآخر نیز پاسخ مطلوبی نگرفتند یا نقدها را برنتافتند، خود را وامدار خیرخواهی و نشر علم ایشان خواهند شناخت؛ همچنان که اصلاحات صوری و محتوایی داوران، پیشنهاد افزودن منابع، هم‌سان‌سازی اصطلاحات مقاله با اصطلاحات کاربسته در مقالات پیشین، اصلاح و تدقیق نتیجه‌گیریها، و هر ویرایشی از این دست سبب نخواهد شد باب گفتگو را بسته ببینند. در صورت بروز اختلاف میان مؤلف و ویراستاران و حل نشدن مشکل با مذاکره آنها، نظر سردبیر یا در صورت صلاحدید وی، هیأت تحریریه تعیین‌کننده خواهد بود. در هر حال، نشر مقاله به نام یک مؤلف تنها با تأیید نهایی او ممکن است.
۱۷. هر گاه مؤلف به هر دلیل پس از داوری مقاله از انتشار آن در *مطالعات تاریخی قرآن و حدیث* انصراف دهد، باید همه هزینه‌هایی را که از آغاز پذیرش مقاله تا زمان انصراف بر مجله تحمیل شده است، پرداخت کند؛ هزینه‌هایی مثل حق‌الزحمه داوران، ویراستاران علمی و ادبی اصل مقاله و چکیده انگلیسی آن، و آماده‌سازی مقاله برای انتشار. هر گاه اعلام انصراف وی پس از ویرایش مقاله و آماده‌سازی آن برای نشر باشد، همه حقوق معنوی نسخه ویراسته متعلق به مجله خواهد بود و مؤلف حتی پس از پرداخت هزینه‌های فوق، حق نشر کل یا بعض آن نسخه را بدون اجازه رسمی سردبیر و تصریح به نقش ویراستاران مجله در نسخه در دست انتشار نخواهد داشت.
۱۸. تنها زمانی برای مؤلف گواهی پذیرش صادر می‌شود که افزون بر تأیید داوران، مقاله به تأیید سردبیر نیز برسد و در سنجشهای ویراستاران اصالت مقاله، انسجام مطالب و اعتبار منابع تأیید شود. هر گاه سردبیر یا ویراستاران مجله برای بررسی اعتبار ارجاعات احساس نیاز کنند، مؤلفان باید اصل یا کپی منابع درخواستی را به دفتر مجله ارسال دارند.
۱۹. مقالات ویراسته به ترتیب تاریخ پذیرش در آخرین شماره در حال نشر مجله چاپ می‌شوند؛ مگر آن که سردبیر تشخیص دهد برقراری چینش خاصی میان مقالات با اهداف مجله متناسب‌تر است؛ مثلاً، وقتی چند مقاله به یک موضوع مربوطند و فهم بهتر برخی، درگرو فهم برخی دیگر باشد.

۲۰. هزینه‌های داوری، ویرایش و نشر مجله یکسر از محل بودجه معاونت فرهنگی و دانشجویی دانشگاه آزاد اسلامی تأمین می‌شود و دست‌اندرکاران مجله مفتخرند که با بیست و چند سال سابقه در خدمت به نشر معارف قرآنی، همواره حتی در اوج دشواریها به احترام علم و ساحت دانشگاه از مؤلفان هیچ مشارکتی در هزینه‌های داوری و نشر طلب نکرده‌اند.

همکاران این شماره در داوری مقالات

دکتر سید علی آقایی، دکتر احمد پاکتچی، فرامرز حاج منوچهری، دکتر هادی رهنما، دکتر مژگان سرشار، دکتر محمدحسن صانعی‌پور، دکتر سید بابک فرزانه، دکتر مرتضی کریمی‌نیا، دکتر مجید معارف، دکتر فرهنگ مهروش، دکتر یحیی میرحسینی، و دکتر جعفر نکونام.

فهرست

- مقایسه داستانهای چهارگانه سوره مریم با رویکرد روایت‌شناسی تاریخی / اعظم السادات حسینی. Error! Bookmark not defined.
- مفهوم‌شناسی امی با رویکرد قرآنی و تاریخی / دکتر محمد رضا آرام ۳۶
- سنگ‌نوشته‌های کهن قرآنی در توران‌پشت... / دکتر محمود کریمی و میثم صادقی ۶۳
- تحولات روش‌شناختی نقادی حدیث... / دکتر فروغ پارسا ۸۶
- گفتمان دوگانه غیبت - امام قائم... / دکتر عباس مصلابی‌پور و محمد باعزم ۱۱۲
- تاریخ‌گذاری سوره عنکبوت... / دکتر احمد امیرنژاد و زهرا کلباسی. Error! Bookmark not defined.
- چکیده‌های انگلیسی ..... Error! Bookmark not defined.
- نشانه‌ها و اختصارات ۱۷۳
- جدول علایم آوانگاری فارسی و عربی به انگلیسی ۱۷۴

